

УДК 371.134

Олійник Галина Михайлівна

кандидат педагогічних наук, викладач

кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

КРИТЕРІЙ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті виокремлено основні структурні компоненти сформованості майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності, а саме: мотиваційний, теоретичний і діяльнісний, визначено критерій: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діялісно-практичний, виявлено показники та охарактеризовано рівні: елементарний, базовий, високий готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності. Результати теоретичного дослідження, виконаного на підставі аналізу літературно-наукових джерел, присвячених вивченню суті «готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності» як динамічного інтегративного особистісного утворення, дозволили виокремити такі її основні структурні компоненти: мотиваційний, теоретичний та діялісний.

Ключові слова: готовність, компоненти, критерій, показники, рівні готовності, соціальний педагог.

Вступ. На сьогоднішній час перед вищими навчальними закладами постало завдання підготовки фахівців, здатних сприяти духовному, культурному та моральному розвитку підростаючого покоління, забезпечувати повноцінне та соціально позитивне дозвілля дітей та молоді. Вища освіта в Україні передбачає підготовку фахівців нової генерації, компетентного і висококваліфікованого спеціаліста, який зуміє якісно та професійно організувати освітньо-дозвіллеву діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що питання професійної підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери є актуальним і важливим. Це засвідчують дослідження вітчизняних учених, присвячені особливостям професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах, вивченню основних підходів до визначення змісту та структури їх професійної соціально-педагогічної діяльності, аналізу готовності до соціально-педагогічної діяльності (О.Безпалько, Л.Бондар, Р.Вайнола, Ю.Галагузова, Л.Завацька, І.Зверева, А.Капська, О.Карпенко, І.Ковчина, Г.Лактіонова, Л.Маєвська, Л.Мишик, В.Поліщук, С.Харченко та ін).

Мета статті: обґрунтувати компоненти, критерій та показники рівня сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Результати теоретичного дослідження, виконаного на підставі аналізу літературно-наукових джерел, присвячених вивченню суті «готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності» як динамічного інтегративного особистісного утворення, дозволили виокремити такі її основні структурні компоненти: *мотиваційний, теоретичний та діялісний*. Вважаємо за доцільне розкрити суть кожного з них. Так, *мотиваційний компонент* передбачає формування мотивації в студентів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності; інтересу, спрямованості на організацію освітньо-дозвіллевої діяльності школярів та прагнення до її вдосконалення.

Теоретичний компонент готовності передбачає оволодіння сукупністю педагогічних, соціально-педагогічних, психологічних та інших спеціальних знань, необхідних у професійній діяльності соціального педагога в освітньо-дозвіллевій сфері; вмінь і

навичок інтегрувати теоретичні знання в практичну діяльність; особливостей і технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності. Теоретичний компонент зумовлюється особливостями соціально-педагогічної освітньо-дозвіллевої діяльності, вимогам освітньо-професійної програми та державного галузевого стандарту освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка», програмами навчальних дисциплін.

Діялісний компонент готовності майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів передбачає розвиток у майбутніх соціальних педагогів рефлексії, здатності до самоаналізу, самокоригування, самореалізації, саморозвиток і самовдосконалення, професійного та особистісного зростання у процесі виконання професійних функцій; наявність творчого потенціалу особистості, комунікативних й організаторських умінь, необхідних для ефективної організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

Кожен із зазначених вище компонентів характеризується певними критеріями. У психолого-педагогічній літературі поняття «критерій» трактується, як: показник, стандарт, який допомагає оцінити, порівняти педагогічне явище або процес з еталоном (О. Василенко) [1, с. 51]; ознака, оцінка досліджуваного об'єкта, процесу, явища, що визначає рівень його сформованості (С. Сисоєва) [4, с. 99].

Ми поділяємо наукову позицію М. Монахова стосовно того, що критерій є сукупністю основних показників, які розкривають норму, вищий рівень розвитку відповідної якості. На думку автора, показник є конкретним і типовим проявом однієї із суттєвих сторін критерію, за допомогою якого можна дослідити наявність якості та судити про рівень її розвитку [3]. Тому можна стверджувати, що поняття «критерій» за сутністю є більш ширшим, ніж показник і може розкриватися, як через один, так і через цілу систему показників. Важливо те, що від вдалого вибору показника залежить повнота та об'єктивність обраного критерію.

У соціально-педагогічній діяльності показник передбачає якісно-оцінну характеристику стану об'єкта, його ознак, характеристик тощо.

З метою визначення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів у процесі дослідження нами виокремлено такі критерій: *мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діялісно-практичний*.

Соціально-педагогічна діяльність, як і будь-який

інший вид діяльності, має власну систему цілей, які визначають її основні напрями діяльності, одним із яких є освітньо-дозвіллева діяльність. Досягнути успіху у професійній діяльності є можливим за наявності системи мотивації, цінностей, бажання працювати на користь своїм клієнтам і суспільству, прояву самостійності, ініціативи й творчості у роботі.

Враховуючи вище сказане, варто зазначити, що формування готовності майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів неможливе без формування позитивної мотивації до цього виду діяльності, що базується на етичних цінностях, без наявності яких важко організувати дозвілля підлітків. Виокремлений нами *мотиваційно-ціннісний критерій* готовності передбачає формування ієрархії професійних мотивів, інтересу, установок, позитивного ставлення, потреб в оволодінні знаннями з організації освітньо-дозвіллевої діяльності для того, щоб сформувати бажання, зацікавленість студентів у цьому виді професійної діяльності. Показниками мотиваційно-ціннісного критерію є: – *наявність у студентів стійкого інтересу до організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів (у поєднанні інтересу професійного спрямування (передбачає вибіркове емоційно-пізнавальне, усвідомлене ставлення до певних видів діяльності і супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів цієї діяльності); – позитивна мотивація студентів до навчання з метою формування готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів (прояв потреб та інтересів; зв'язок з особистісними цінностями; прояв бажання в майбутньому займатися діяльністю у цій сфері); – сформованість загальнолюдських ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних педагогів (володіння морально-етичним регулятором взаємовідносин особистості з навколишнім світом, сферою майбутньої професійної діяльності, з іншими членами суспільства, провідними цінностями, які мають бути притаманними фахівцю соціальної сфери (любов, відповідальність, активність, моральність).*

Когнітивний критерій готовності включає в себе систему глибоких знань з філософії, педагогіки, соціальної педагогіки, психології, соціальної психології, вікової психології, необхідних майбутнім соціальним педагогам у процесі організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів. У контексті здійснюваного дослідження нами визначено та обґрунтовано такі показники когнітивного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів: – *володіння системою соціально-педагогічних, психолого-педагогічних та соціально-професійних знань (засвоєння суті освітньо-дозвіллевої діяльності, її видів, форм, способів організації відповідно до вікової категорії респондентів); – володіння особливостями організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів (врахування особливостей вікового періоду підлітків, відбір ефективних методик освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків); – володіння знаннями з технологій організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів (знати форми, методи та засоби ефективної організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів).*

Діяльнісно-практичний критерій готовності характеризується як система умінь та навичок, якими має володіти майбутній фахівець для організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів. Показниками діяльнісно-практичного критерію є: – *рефлексія* (уміння студентів аналізувати способи та результати власної професійно спрямованої діяль-

ності у процесі вирішення конкретних завдань при включенні студентів у пошуково-практичну діяльність); – *прояв творчого потенціалу особистості* (оволодіння традиційними та інноваційними технологіями організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів); – *оволодіння комунікативними та організаційними вміннями* (уміннями налагоджувати контакт з підлітками, спілкуватися, виявляти їх бажання, інтереси, очікування; створювати сприятливу атмосферу для діяльності, проектувати, моделювати, організовувати діяльність).

Всі виокремлені критерії та показники готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів, на нашу думку, тісно взаємопов'язані, взаємозумовлені та становлять цілісне утворення, що свідчить про сформованість особистісно-професійних якостей, необхідних для ефективної організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

Якісна і кількісна характеристика визначених критеріїв і показників готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів дає можливість виокремити три рівні прояву цього феномена – високий, базовий та елементарний.

Аналіз базових характеристик рівнів прояву основних критеріїв готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності зі школярами дозволяє зробити такі узагальнення. *Елементарний рівень* передбачає відсутність чи мінімальність проявів показників готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності зі школярами. Показники готовності в знаннях, мотивації та поведінці студентів проявляються рідко, майже непомітно чи епізодично. Студенти, показники яких сформовані на елементарному рівні, не виявляють інтересу до даної діяльності, бажання долучатися до планування, організації, проведення форм освітньо-дозвіллевої діяльності з школярами, уникають участі в дозвіллевих видах соціально-педагогічної роботи.

Студентів базового рівня готовності вирізняє відносна комунікабельність, нестійкість мотивації щодо організації освітньо-дозвіллевої діяльності з школярами діяльності. Вони мають певні теоретичні знання, але недостатньо вміють їх реалізовувати в організації дозвіллевої діяльності. У таких студентів помітними є прояви свідомої поведінки щодо неї, у певних ситуаціях вони демонструють обізнаність щодо організації освітньо-дозвіллевої діяльності з школярами, беруть участь у формах соціально-педагогічної роботи за цим напрямом. Проте ці прояви не мають постійного характеру, виникають під контролем викладача чи в тих ситуаціях, коли студент сам у цьому зацікавлений. Діяльність студентів, що належать до групи базового рівня, нерідко ґрунтується на прогностичних мотивах академічної успішності, а знання вирізняються певною нестійкістю та епізодичністю проявів.

Високий рівень характеризується наявністю усіх показників готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності з школярами. Для студентів цієї групи характерне чітке розуміння сутності, специфіки організації освітньо-дозвіллевої діяльності, комунікабельність, стійка мотивація до участі в організації освітньо-дозвіллевої діяльності, прагнення творчо та професійно удосконалюватися. Такі студенти володіють глибокими знаннями щодо організації освітньо-дозвіллевої діяльності з школярами, творчими вміннями добирати, планувати та проводити

форми освітньо-дозвілєвої діяльності відповідно до ситуації соціально-педагогічної роботи. Вони демонструють широкий спектр умінь освітньо-дозвілєвої діяльності з молодшими підлітками, прагнуть долучити інших студентів та партнерів соціально-педагогічної роботи до організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів [2, с.83-84].

Готовність майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності школярів потребує здійснення діагностики. Вважаємо за доцільне зазначити, що освітньо-дозвілєва діяльність є одним із провідних напрямів діяльності соціальних педагогів. Тому у процесі професійної підготовки

майбутніх фахівців спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» важливо значну увагу приділити оволодінню необхідною системою знань, умінь і навичок організації освітньо-дозвілєвої діяльності різних категорій населення, у тому числі й школярів.

Висновки. Отже, такими чином виходячи з проведеного дослідження теоретико-методологічного аналізу змісту й особливостей освітньо-дозвілєвої діяльності, виокремлено основні структурні компоненти (мотиваційний, теоретичний та діяльнісний), критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісно-практичний), конкретизовано показники готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності школярів.

Список використаної літератури

1. Василенко О. М. Соціально-педагогічні умови адаптації молодших школярів з особливими потребами до навчання в загальноосвітній школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. М. Василенко. – Хмельницький, 2009. – 301 с.
2. Олійник Г. М. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Г. М. Олійник. – Київ, 2015. – 273 с.
3. Монахова М. Педагогическое проектирование–современный инструментальный дидактический исследованый / М. Монахова // Школьные технологии. – 2001. – №5 – С.5-7.
4. Сисоева С. О. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С. О. Сисоева. – К., 1997. – 532 с.

Олійник Галина

кандидат педагогических наук, преподаватель
кафедра социальной педагогики и социальной работы
Тернопольский национальный педагогический университет
имени Владимира Гнатюка, г. Тернополь, Украина

КРИТЕРИИ, ПОКАЗАТЕЛИ И УРОВНИ СФОРМИРОВАННОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ДОСУГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье выделены основные структурные компоненты сформированности будущих социальных педагогов к организации образовательно-досуговой деятельности, а именно: мотивационный, теоретический и деятельностный, определены критерии: мотивационно-ценностный, когнитивный и деятельно-практический, выявлены показатели и охарактеризованы уровни: элементарный, базовый, высокий готовности будущих социальных педагогов к организации образовательно-досуговой. Результаты теоретического исследования, выполненного на основании анализа литературно-научных источников, посвященных изучению сути «готовности будущих социальных педагогов к организации образовательно-досуговой деятельности» как динамического интегративного личностного образования, позволили выделить следующие ее основные структурные компоненты: мотивационный, теоретический и деятельностный.

Ключевые слова: готовность, компоненты, критерии, показатели, уровни готовности, социальный педагог.

Oliynyk Halyna

Candidate of Pedagogic Sciences, Lecturer
Department of Social Pedagogy and Social Work
Ternopil National Pedagogical University named after V.Hnatiuk
Ternopil, Ukraine

CRITERIA, RATES AND LEVELS OF FORMATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS TOWARDS EDUCATIONAL-RECREATIONAL ACTIVITIES

The article highlights the basic structural components of formation of future social workers for organizing educational-recreational activities, such as: motivational, theoretical and functional. The criteria are determined by motivational value, cognitive and practical, the rates are discovered. The rates of motivational value are: existence of strong interest among students towards organization of pupils' educational-recreational activities connected with the professional area of interest; positive motivation to study in order to develop preparedness of educational and recreational activities of students, formation of human valuable orientations for future social workers. In the context of the ongoing survey we identified and justified following indicators of cognitive criteria of future social workers to the organization of educational and recreational activities of students: possession of a system of social and educational, psychological, educational, social and professional skills; possession of features of educational and recreational activities of students; possession of knowledge of technology, educational and recreational activities of students. The rates of practical criteria are: reflection, expression of creativity of a person; mastering of communicational and organizational skills. The levels of readiness of future social workers towards educational-recreational activities are characterized: elementary, intermediate, advanced.

Key words: readiness, components, criteria, indicators, levels of readiness, social pedagogue.